

ترتیب آیات در سوره های قرآن با ارشاد و راهنمایی های پیامبر اسلام (ص) صورت گرفته است. چون هر وقت وحی نازل می شد ایشان یکی از نویسندگان وحی را احضار می فرمود و به وی می گفت: این «آیه یا آیات» را در فلان محل از فلان سوره قرار دهید.^۱

گاه آیه یا آیاتی نازل می شد ولی پیامبر به نویسندگان وحی، دستور می دادند که آن آیه یا آیات را در لابه لای سوره ای که قبلاً نازل شده و پایان یافته بود قرار دهند. این گونه تنظیم آیات که خارج از روال طبیعی نزول آیات بوده، نیازمند به تصریح و تعیین شخص پیامبر داشت و بی گمان حکمت و مصلحتی در آن نهفته بوده است.

ابن عباس می گوید: زمانی بر پیامبر خدا(ص) می گذشت و آیاتی چند بر او نازل می گشت. وقتی آیاتی بر او نازل می شد بعضی از نویسندگان را احضار کرده می فرمود: «این آیات را در سوره ای که فلان خصوصیات را دارد بگذارید.»^۲

به عنوان مثال، به هنگام نزول آیه «وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ»^۳، این آیه به گفته جبرئیل و دستور پیامبر(ص)، بعد از آیه ۲۸۰ بقره - بین آیه ربا و آیه دین - قرار داده شد.^۴

هم چنین زید بن ثابت که از کاتبان وحی بود می گوید:

«أَنَا كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ نُوَلِّفُ الْقُرْآنَ مِنَ الرِّقَاعِ؛ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ مِثِّي، مَا دَرَزَ عَلَيْنَا، قُرْآنَ هَؤُلَاءِ نُوَشِّتُهُ شَدِيدَ رُوحِ الرِّقَاعِ (قطعه ای از پوست یا برگه که بر آن می نوشتند) را جمع آوری و تنظیم می کردیم.»

منظور از جمع آوری (تألیف) در این سخن، ترتیب آیات و سوره های قرآن بوده است که طبق دستور رسول خدا(ص) انجام می گرفت، به همین جهت ترتیب آیات به هیچ وجه قابل تغییر نیست.

در نتیجه ترتیب و نظم و عدد آیات در سوره ها، در زمان حیات پیامبر اکرم (ص) و با نظارت و دستور خود آن حضرت انجام گرفته است لذا باید آن را تعبداً پذیرفت و از آن پیروی نمود و به همان ترتیب در هر سوره تلاوت کرد.^۵

۱. الانقان، ج ۱، ص ۲۱۵

۲. البرهان فی علوم القرآن، ج ۱، ص ۲۳۴ و ۲۴۱

۳. بقره، ۲۸۱

۴. مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۷۶

۵. (ر.ک: التمهید فی علوم القرآن، ج ۱، ص ۲۷۵؛ علوم قرآنی، معرفت، ص ۱۱۹)